

2015-2021 Yılları Arasında Din Eğitimi Alanına Dair Lisansüstü Tezleri Üzerine Bir Analiz

An Analysis of Graduate Theses in the Field of Religious Education between 2015-2021

Zeynep Elif UĞURLU¹

Araştırma Makalesi / *Research Article*

Geliş Tarihi / *Received*: 25.04.2022

Kabul Tarihi / *Accepted*: 05.07.2022

Doi: 10.48146/odusobiad.1108701

Atıf / Citation: Uğurlu, Z. E., (2022). “2015-2021 Yılları Arasında Din Eğitimi Alanına Dair Lisansüstü Tezleri Üzerine Bir Analiz” ODÜSOBİAD 12 (2), 1319-1338, Doi: 10.48146/odusobiad.1108701

Öz

Bu çalışmada, 2015-2021 yılları arasında Türkiye’de din eğitimi konu alan lisansüstü tezler, tür, yıl, üniversite, yöntem ve konu gibi farklı değişkenler açısından incelenmiştir. Araştırmada tarama modeli benimsenerek, literatür taraması, doküman incelemesi yöntemleri kullanılmıştır. Bu anlamda çalışma betimsel bir araştırmadır. Araştırmada, Yüksek Öğretim Kurulu Yayın ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı Ulusal Tez Merkezi veri tabanında kayıtlı olan 287 lisansüstü çalışmanın olduğu görülmüştür. Bu çalışmaların 277’si Din Eğitimi Bilim Dalı’nda kayıtlı iken, 10’u Felsefe ve Din Bilimleri Bilim Dalında “eğitim ve öğretim” konuları seçilerek tespit edilen din eğitim konulu lisansüstü çalışmalardır. Çalışmada 229 yüksek lisans, 58 doktora tez çalışması incelenip değerlendirilmiştir. Araştırmanın sonucunda, lisansüstü çalışmalarda program türü değişkenine göre “yüksek lisans”, yöntem değişkenine göre “nitel araştırma”, konu değişkenine göre “yaygın din eğitimi”, üniversite değişkenine göre “Marmara Üniversitesi” ön plana çıkmaktadır. Bununla birlikte son yıllarda din eğitimi konusunda yapılan lisansüstü çalışmalarda, yeni konu yönelimleri ve yöntem bakımından uygulamalı araştırma yaklaşımlarının hız kazandığı görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Din eğitimi, Din eğitimi bilimi, Lisansüstü çalışma, Din eğitimi lisansüstü çalışmaları, Analiz

Abstract

In this study, between 2015 and 2021, graduate theses on religious education in Turkey were examined in terms of different variables such as genre, year, university, method and subject. In the research, the screening model was adopted, and literature review and document examination methods were used. In this sense, the study embarks meta-analyse method and a holistic study approach. In the study, it was observed that there were 287 graduate studies registered in the National Thesis Center database of the Department of Publication and Documentation of the Turkish Higher Education Board. While 277 of these studies are registered in the Department of Religious Education, 10 are postgraduate studies on religious education, which are determined by

¹Doktora Öğrencisi Ondokuz Mayıs Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Ordu, e-mail: z.e.u_52@hotmail.com, ORCID ID: 0000-0001-7434-244X

selecting "education and training" subjects in the Department of Philosophy and Religious Sciences. 229 master's and 58 doctoral thesis studies were examined and evaluated in the frame. As a result of the research, "master's" according to the program type variable, "qualitative research" according to the method variable, "widespread religious education" according to the subject variable, "Marmara University" according to the university variable comes to the forefront in graduate studies. However, in recent years, it has been seen that applied research approaches in terms of new subject orientations and methods have accelerated graduate studies on religious education.

Keywords: Religious Education, Science of Religious Education, Graduate Studies, Religious Education Graduate Studies, Analysis.

Giriş

Din Eğitimi Bilimi, Batı'da IX. yüzyılın sonlarında eğitim bilimlerinin yanında ayrı bir bilim olarak doğmuştur. Bilimsel bir disiplin olarak üniversitelerde yer alması ise 20. yüzyılın başlarına kadar uzanmaktadır. Türkiye'de Din Eğitimi Bilimi, uygulama kısmı ile oldukça eski tarihlere dayanmasına rağmen bir bilimsel disiplin olarak ortaya çıkışı, 20. yüzyılın sonlarını bulmuş, dolayısıyla Batı ülkelerine göre geç olmuştur.

Din eğitimi, bilimsel bir disiplin olma bakımından Türkiye'de yeni kabul edilen bir alan olmakla beraber bu bilim dalının 40 yılı aşan bir süreyi geride bıraktığı ve bilimsel bir disiplin olma yolunda hızla mesafeler katettiği de bilinmektedir. Din Eğitimi Anabilim Dalı, 13 Mayıs 1980 yılında Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde akademik bir kürsü olarak kurulmuş böylece Türkiye'de bilimsel bir disiplin olarak doğması resmîyet kazanmıştır (Aşıkoğlu, 1994: 88 ve Kızılabdullah, 2009: 309). Bilimsel bir disiplin olmanın şartı olarak kendi metodolojisini oluşturmuş ve ortaya koyduğu kendine ait konu alanlarında tez ve makale seviyesinde çok sayıda lisansüstü çalışmanın yapılmasına zemin hazırlamıştır (Güneş, 2018: 177).

Din eğitimi alanında Türkiye'de bilimsel çalışmalar Beyza Bilgin ile başlamıştır. Beyza Bilgin, 1965-1966 Öğretim yılında Pedagoji Kürsüsünde asistan olarak göreve başlamış ve "İslam'da Eğitimin Temeli Olarak Sevgi" adlı doktora tezi ile (1971) Türkiye'de ilk akademik Din Eğitimi çalışmasını yapmıştır (<http://www.divinity.ankara.edu.tr/din-egitimi/>). Bu tarihten itibaren alanda birçok çalışma ortaya konulmuştur. Bu çalışmada, 2015-2021 yılları arasında Türkiye'de din eğitimi konu alan lisansüstü tezler tür, yıl, üniversite, yöntem ve konu gibi farklı değişkenler açısından incelenmiştir.

Lisansüstü eğitimin, bilimin bir dalında derinlik kazanmaya yönelik imkan sağlayan bir program olması nedeniyle, o alana dair bilgi birikimini elde etmek, hatta ilgili alandaki bilgiyi özümseyebilmek ve bilgiye dair yenilikleri izlemek (TYUYÇ, 2009), ilgili araştırmacılar açısından gerekli bir durumdur. Öyle ki ortaya çıkacak eserlerin özgünlüğü ve nitelikli oluşu bu sayede mümkün olacaktır. Lisansüstü eğitimden, bilhassa doktora çalışmalarından beklenen; "bilime yenilik getirme" veya "yeni bir bilimsel yöntem geliştirme" ya da "bilinen bir yöntemi yeni bir alana uygulama" özelliklerinden bir tanesini gerçekleştirmesidir (YÖK, 2014).

Lisansüstü eğitimde ve lisansüstü din eğitiminde alanı tanımak, bilmek ve bunun sonucunda yeni araştırma problemleri oluşturmak için, bilim dalının bilgi birikimine sahip olma, böylesi önem arz ederken mevcut birikime erişme, teknolojik imkânların artmasına rağmen araştırmacılar için problem

oluşturabilmektedir. Öyle ki araştırmacılar, din eğitimi yapacakları araştırmalarda, çok sayıda çalışmanın arasında kaybolabilmektedir. “Türkiye’de lisansüstü eğitimin problemleri” ne yönelik yapılmış çalışmalarda bu durum ortaya konulmuştur (Katılmış, Çelik ve Kop, 2013: 117; Akbulut, Şahin ve Çepni, 2013: 50-69).

Bu bağlamda son yıllarda din eğitimi alanında yapılan çalışmaların artıp, hız kazanmış olması beraberinde alana katkı sağlayan çok sayıda tez, kitap makale ve bildiri gibi bilimsel ürünlerin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Alandaki bu birikime hızlı ve kolay ulaşabilmek ve alana bütünsel bakabilmek oldukça önem arz etmektedir. Bu bakımdan alanda yapılmış bilimsel çalışmalara ait, hem künye bilgilerinin yer aldığı bibliyografik çalışmalar hem de konuların yer aldığı derleme çalışmalar oldukça önemlidir (Türkan, 2015: 12).

Bundan hareketle bu çalışmanın, son dönem din eğitimi literatürüne hızlı ve kolayca ulaşma ile din eğitimi alan yazınına bütüncül görebilme, ve alanın ulaştığı son noktayı görmesi açısından araştırmacılara bütüncül bir bakış açısı kazandırıp bir öngörü sağlayacağı beklenmektedir.

İlgili Çalışmalar

Türkiye’de din eğitimi ile ilgili lisansüstü çalışmalar üzerine yapılmış araştırmalardan söz etmek mümkündür. Bu çalışmada da lisansüstü çalışmaları değerlendirmeye yönelik bazı araştırmaların verilerinden yararlanılmıştır.

Alan yazın derlemeye dair ilk çalışma Usta (1984), tarafından gerçekleştirilmiştir. Yüksek lisans tezi olan bu çalışmada, ilahiyat alanlarıyla birlikte eğitim bilimleri incelenmiş ve bu kapsamda lisansüstü ve doçentlik çalışmalarından oluşan 23 esere ulaşılmıştır. Nazıroğlu (2006), seminer çalışmasında, Türkiye’de 2006 yılına kadar din eğitimi alanında yapılmış 222’si yüksek lisans, 46’sı doktora tezi olan toplam 268 lisansüstü çalışma ve 587 makale, 413 bildiri, 193 kitaptan oluşan bilimsel çalışmaların bibliyografik künyelerine yer vermiştir. Çalışmada 1461 eser incelenmiştir. Coştu (2006), Ondokuz Mayıs Üniversitesi’nde 1985-2006 yılları arasında Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı’nda yapılmış çalışmaları, alan, tür ve yıllara göre inceleyip künyelerine göre tasnif etmiştir. Araştırmada, Din Eğitimi Bilim Dalı’nda 4’ü doktora, 23’ü yüksek lisans olan 27 çalışma belirlenmiş ve incelenmiştir.

Tosun (2009), İlahiyat fakültelerinde din eğitimi disiplininin kuruluşu, gelişimi ve anabilim dalı olarak alanına katkılarını inceleyen bir çalışma gerçekleştirmiştir. Çalışmada, din eğitimi alanında 1980-2006 yılların arasında yapılmış 216 yüksek lisans tezi ve 1989-2003 yılları arasında yapılmış 52 doktora tezi incelenmiştir. Korkmaz (2010), çalışmasında, 1996- 2009 yılları arasında Kur’an Kursları konulu 17’si yüksek lisans tezi, 3’ü doktora tezi olan 20 lisansüstü çalışmaları, problem durumu, yöntem, değişken türleri, örneklem ve veri toplama araçları yönünden incelemiştir. Baş ve Beyhan (2012), 2005-2010 yılları arasında değerler eğitimi konusunda yapılan 8’i doktora çalışması, 14’ü yüksek lisans çalışması olmak üzere 22 lisansüstü çalışmasını çeşitli değişkenler açısından incelemişlerdir. Çalışmalar yıllara, türlerine, yöntemlerine, yapıldıkları anabilim dalına vb. dağılımlarına göre ele alınmıştır.

Erünsal, Ülker ve Çardaklı (2012), tarafından yapılan çalışma ise, 1953- 2010 yılları arasında ilahiyat alanındaki lisansüstü çalışmaların tamamını; 9775 çalışmayı içeren bir tez kataloğundan oluşmuştur. Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı’nda yapılmış 3246 tez çalışması ve Din Eğitimi Bilim Dalı’nda, 2

doçentlik çalışması, 127 doktora ve 634 yüksek lisans çalışması olan, 763 lisansüstü çalışma, künye bilgileriyle ele alınmıştır. Coştu'nun (2015), yaptığı çalışma, 1924- 1949 yılları arasında yayınlanmış din eğitimine dair eserlerin değerlendirildiği doktora çalışmasıdır. Çalışmada, belirtilen tarihler arasında din eğitimini konu alan 122 çalışma, şekil ve yöntem bakımından içerik analizine tabi tutulmuştur.

Türkan'ın (2015), çalışması ise, 1971- 2014 yıları arasında yapılmış yüksek lisans ve doktora tezleri farklı değişkenler kullanılarak incelenmiştir. Bu bağlamda, 504'ü yüksek lisans, 106'sı doktora tezi olan 610 lisansüstü çalışma incelenmiştir. Çalışmada, lisansüstü tezlerle ilgili yıl, yöntem, içerik bilgisine ve analizlere detaylı şekilde yer verilmiştir. Acuner ve Türkan (2016), Türkiye'de din eğitimi alanında yapılmış lisansüstü çalışmaları konu dağılımları açısından incelemişlerdir. Çalışmada, 504'ü yüksek lisans, 106'sı doktora tezi olan 610 çalışma ele alınmış ve konu yönelimleri haricinde diğer değişkenler araştırmaya dahil edilmemiştir. Çalışmada en fazla tercih edilen konuların istatistiksel analizlerine yer verilmiştir. Yorulmaz (2016), çalışmasında ise, 1954-2015 yılları arasında din eğitimi alanında yapılan, 818'i yüksek lisans, 190'ı doktora tezi olan 1008 lisansüstü çalışma, tür, yıl, yapıldığı üniversite ve yöntem açısından incelemiştir. Çanakçı (2020), yapmış olduğu çalışmada ise, 1986-2019 yılları arasında Türkiye'de yapılmış din eğitimi başlıklı yüksek lisans ve doktora tezlerine ilişkin bir analiz yapmıştır. Araştırmada, din eğitimi başlıklı lisansüstü çalışmalar; program türü, yazarın cinsiyeti, dil üniversite, yöntem, yıl vb. değişkenler bakımından incelenmiştir. Çalışmada yer alan tezler, Temmuz- Ağustos 2019 tarihine kadar olan çalışmaları kapsamaktadır.

Yıldız ve Koçyiğit (2002), 1952-2002 yılları arasında ilahiyat fakültesi dergilerinde yayınlanan makaleleri, yazar isimlerine ve künye bilgilerine göre sınıflandırmıştır. Lisansüstü çalışmalar ise araştırma kapsamına alınmamıştır. Çalışmada 20 farklı dergide yayınlanan makalelere ait künye bilgilerine yer verilmiştir. Okumuş'un (2014), çalışması bir fihrist denemesi niteliğindedir. Çalışmada, Milli Eğitim Bakanlığı Din Öğretimi Genel Müdürlüğü tarafından yayınlanan, Din Öğretimi Dergisi, konularına göre tasnif edilmiş, din eğitimi konusuyla beraber çeşitli konuların da ele alındığı 254 makale incelenmiştir.

Güneş (2018a), 1925-2017 yılları arasında Türkiye'de ilahiyat fakültesi dergilerinde yer alan din eğitimi konulu makaleleri incelemiştir. Bu bağlamda makaleler, doküman inceleme ve içerik analizi yöntemi ile yöntem, yazar sayıları, farklı bilim dallarının katkısı, konu çeşitliliği, sayısal dağılım vb. açısından incelenmiştir. Araştırmada din eğitimini konulu makaleler yer almış, lisansüstü çalışmalara yer verilmemiştir. Güneş (2018b), bir diğer çalışmasında, 1953-2018 yılları arasında Türkiye'de ilahiyat fakültesi dergilerinin haricinde yayımlanmış dergilerde yer alan din eğitimi konulu makaleleri ele almıştır. Bu bağlamda makaleler, dergilere göre dağılım, yazar sayısı, yabancı dil, konu, yöntem vb. bakımından incelenmiştir. Çalışmada kapsamı gereği lisansüstü çalışmalara ve analizlerine yer verilmemiştir.

Kaymakcan ve Ünsal'ın (2004), çalışması din eğitimi konulu makaleleri kapsayan bir bibliyografya çalışmasıdır. Çalışmada, 1952-2003 yılları arasında 17 ilahiyat fakültesi dergilerinde yayımlanmış 192'si telif, 21'i çeviri olan 213 makale tespit edilerek bu makalelerin bibliyografik listesi ve anahtar kelimelere göre indeksi yer almıştır. Ayrıca çalışmada bibliyografik künyede verilen makalelere ilişkin sayısal verilere ve analitik değerlendirmelere yer verilmiş, yazarlar unvanlarına ve branşlarına göre tasnif

Öcal'ın (2008), çalışmasında ise, çalışmaların tamamından ziyade din eğitimi alanında öne çıkan akademisyenlerin eserlerine yer verilmiştir. Bu bağlamda 50 akademisyenin din eğitimi üzerine araştırma eserleri, isimleri ve ayrıntılı içerikleriyle tanıtılmıştır. Kayadibi, Başkurt ve Furat (2008), tarafından yapılan çalışma, 1923- 2007 yılları arasında yapılmış olan din eğitimi alanına ait 2357 eserin künye bilgilerinden oluşmuştur. Bunların 250'sini kitap, 240'ını yüksek lisans tezi, 70'ini doktora tezi, diğerleri ise farklı dergilerde yayınlanmış makaleler oluşturmaktadır. Çalışma, gerek kapsadığı yıl itibariyle gerekse incelediği çalışma türleri bakımından din eğitimi alanında yapılan en kapsamlı bibliyografik çalışmadır. Yukarıda yer verilen literatüre ait bilgilerden yola çıkılarak, araştırmanın, lisansüstü çalışmalara ait gelinen noktayı çeşitli değişkenler bakımından analiz etmesiyle, alandaki güncel çalışmalara yer verilmesiyle ilgili alinyazına katkı sağlaması beklenmektedir.

Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu araştırmanın amacı Türkiye'de Din Eğitimi Bilim Dalı ile Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı'nda yapılan "eğitim ve öğretim" konulu lisansüstü tezlerin mevcut durumunu belirlemek ve içerik değerlendirmesi yoluyla bu tezleri farklı başlıklarla analiz etmektir. Böylelikle, din eğitimi alanında yapılmış lisansüstü çalışmaları bütüncül bir anlayış çerçevesinde sunmak ve ilgililere, lisansüstü çalışmaların hangi program türlerinde ve üniversitelerde gerçekleştiği, hangi konularda yoğunlaştığı, hangi yöntemin tercih edildiği noktalarında; araştırmacılara, daha sonra yapacakları çalışmalar için yol göstermesi bakımından önemlidir.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu çalışmada, Yükseköğretim Yayın ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı Ulusal Tez Merkezi veri tabanından yararlanılmıştır. Çalışmada incelenip analiz edilen din eğitimi konulu lisansüstü çalışmalar, Yükseköğretim Kurulu Yayın ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı'nca arşivlendiğinden bu veri tabanından erişim sağlanan çalışmalar, 2015 - 2021 yılları arasındaki yaklaşık 7 yıllık bir zaman aralığını kapsamaktadır. Lisansüstü çalışmaların veri tabanındaki taranması ve tespit edilmesi, 2021 yılının Temmuz ayında gerçekleştirildiği için çalışma, 2021 yılı Temmuz ayıyla sınırlıdır. Çalışmada, Din Eğitimi Bilim Dalında yapılan tezlerin tamamı ile Felsefe ve Din Bilimleri Bilim Dalında "eğitim ve öğretim" konuları seçilerek yapılmış tezler incelenmiştir. Araştırma, 229'u yüksek lisans, 58'i doktora tezi olmak üzere 287 lisansüstü tez çalışmasının verileriyle sınırlıdır.

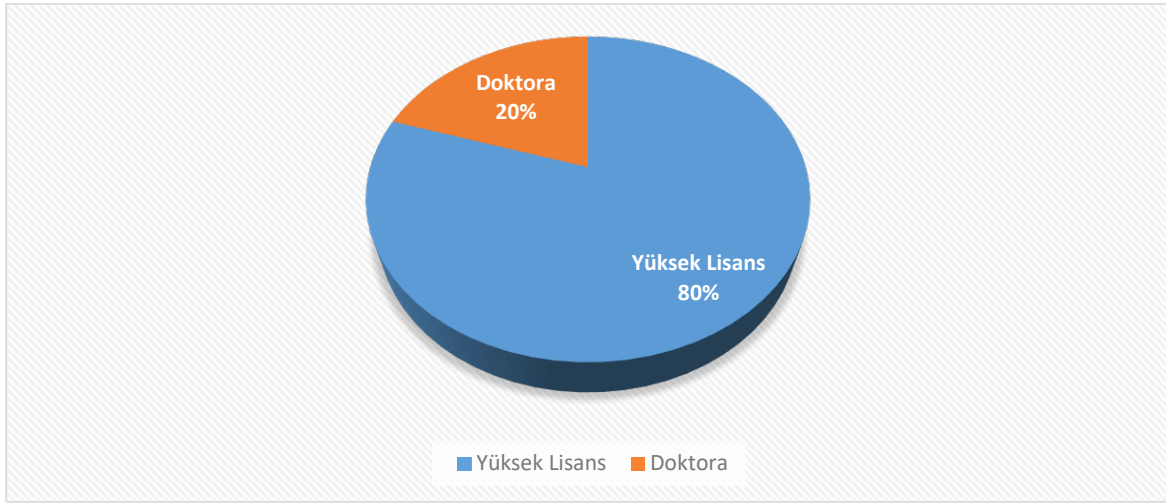
Araştırmanın Yöntemi ve Modeli

Araştırmada, Türkiye'de yapılmış din eğitimi konulu lisansüstü tezler; program türü, yıl, üniversite, yöntem, konu değişkenleri açısından incelenmiştir. Çalışmada konunun yapısı gereğince meta-analiz yöntemi kullanılmıştır. Meta-analiz, bilimsel araştırmalarda kullanılan bir literatür tarama yöntemidir. Diğer literatür tarama yöntemlerinden farklı yanı, araştırma bulgularının derlenip bütün haline getirilmesinde ve analizinde istatistiksel yöntemleri esas almasıdır (Lipsey ve Wilson, 2000: 2). Meta-analiz yöntemi ile birlikte, bireysel çalışmalarda benzer bulgular elde edildiğinde, ulaşılan sonuçların geçerliliği kuvvetleneceği gibi, incelenen çalışmalarda bulunabilecek eksikliklerin farkına da varılabilmektedir (Elbir ve Bağcı, 2013: 1324).

Meta-analiz yönteminin uygulanmasında önce konu ile ilgili alan taraması yapılmıştır. Devamında Yükseköğretim Yayın ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı Ulusal Tez Merkezi veri tabanında yapılan taramalarla, Din Eğitimi Bilim Dalında yapılmış tezlerin tamamı ile Felsefe ve Din Bilimleri Bilim Dalında "eğitim ve öğretim" konuları seçilmiş bunun sonucunda 229'u yüksek lisans, 58'i doktora tezi olan toplam 287 lisansüstü çalışma tespit edilmiş ve incelenmiştir.

Türkiye’de 2015-2021 Yılları Arasında Yapılan Din Eğitimi Bilim Dalına Dair Lisansüstü Tezlerine Ait Analizler

Araştırmada 2015- 2021 yılları arasında tamamlanmış 287 lisansüstü çalışma ele alınmıştır. Bu çalışmaların program türü, yıl, üniversite, konu, araştırmanın yöntemi dağılımlarına yer verilmiş ve bu değişkenler doğrultusunda analizler ve yorumlar yapılmıştır.

Görsel 1. Tezlerin Program Türüne Göre Dağılımı

Araştırmanın sonucunda elde edilen bulgulara göre, Türkiye’de YÖK bünyesinde din eğitimi konulu 229’u yüksek lisans, 58’i doktora tezi olan 287 çalışmanın yapıldığı belirlenmiştir. Bunların %80’i (n=229) yüksek lisans, %20’si (n=58) doktora çalışmasıdır.

Din eğitimi alanında yapılmış lisansüstü tezler üzerine yaptığı araştırmasında Çanakçı, tezlerin %78’ini yüksek lisans, %22’sini doktora tezlerinden oluştuğunu ortaya koymuştur (Çanakçı, 2020: 285). Lisansüstü tezler üzerine yaptığı çalışmasında Yorulmaz da, yakın sonuçlar elde etmiştir. Bu sonuçlara göre, tezlerin %81’i yüksek lisans, %19’u doktora tezidir (Yorulmaz, 2016: 41-62). Acuner ve Türkan ise, tezlerin %83’ünü yüksek lisans, %17’sini doktora tezlerinin oluşturduğu sonucuna ulaşmıştır (Acuner ve Türkan, 2016: 133- 1343). Tosun da, çalışmasında benzer sonuçlara ulaşmıştır (Tosun, 2009: 293-303). Verilen sonuçlara bakıldığında, araştırmanın bulgularıyla benzerlik gösterdiği söylenebilir. Bununla ilgili olarak 2019 yılına kadar her iki program türündeki çalışmalarda genel bir artış görülürken son iki yılda bir düşüş olduğu görülmektedir. Bunda dünya genelinde yaşanan pandemi sürecinin etkisi olabileceği gibi gerçek nedenini ortaya çıkarmaya yönelik çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır.

Tablo 1. Tezlerin Yıllara ve Program Türüne Göre Dağılımı

Tez Program Türü

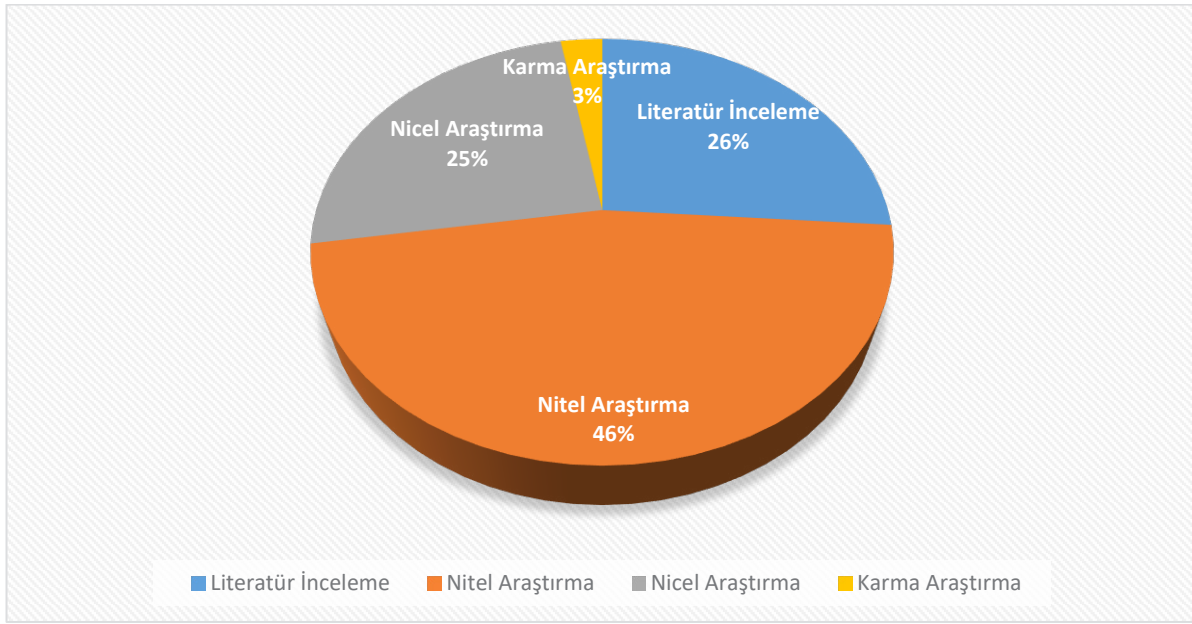
Yıl	Yüksek Lisans		Doktora		Toplam	
	n	%	n	%	n	%
2015	22	9.6	9	15.5	31	10.8
2016	23	10.0	6	10.3	29	10.1
2017	23	10.0	11	18.9	34	11.8
2018	26	11.3	8	13.7	34	11.8
2019	88	38.4	14	24.1	102	35.5
2020	37	16.1	6	10.3	43	14.9
2021	10	4.3	4	6.9	14	4.8
Toplam	229	100	58	100	287	100

Din eğitimi konu alan lisansüstü çalışmaların yıllara göre tür dağılımlarını gösteren tablo 1 analiz edildiğinde, 2015-2021 yılları arasındaki yaklaşık 7 yıllık zaman diliminde yıllık yüksek lisans tez ortalamasının 32, doktora tez ortalamasının 8 ve toplam ortalamasının 40 olduğu görülmektedir.

Tezler, program türlerine ve yıllara göre zaman aralığı açısından incelendiğinde, yaklaşık 7 yıllık zaman diliminde 229 yüksek lisans tezi, 58 doktora tezi olan toplam 287 lisansüstü çalışma belirlenmiştir.

Araştırmanın 2015- 2019 yıllarını kapsayan 5 yıllık periyodunda, çalışmalar düzenli olarak niceliksel bir artış gösterirken 2019- 2021 Temmuz ayı sürecinde her iki programda niceliksel bir düşüş olduğu görülmektedir.

Tezlerin Kullanılan Yönteme ve Program Türüne Göre Dağılımı

Görsel 2: Tezlerin Yönteme Göre Dağılımı

Çalışmalarda yöntem olarak nitel, nicel ve karma yöntemler kullanılmaktadır. Bunların içinde çoğunlukla literatür tarama da yer alır. Nicel, nitel ve karma araştırma türlerini tercih etmeyen araştırmacılar literatür inceleme yöntemini kullanmaktadırlar.

Din eğitiminde kuramsal ve literatür tarama gibi yöntemler önemli ve çok tercih edilen yöntemlerdir. Ancak sosyal sorunların incelenmesinde nitel, nicel ve karma gibi yöntemlerin kullanılması da oldukça önemlidir (Yorulmaz, 2016: 56). Zira din eğitimi alanı, örgün, yaygın ve informal din eğitimi gibi çeşitli kategorilerde din eğitimi ve öğretimi uygulamalarının konu edindiği sosyal bir disiplindir (Tosun 2012: 68 ve Cebeci 2005: 139).

Şekil 2’de lisansüstü tezlerin bilimsel araştırma yöntemlerine göre dağılımı incelendiğinde, tezlerin 64’ ü yüksek lisans, 11’i doktora olan 75’i yani % 26.1’i literatür taraması, 102’si yüksek lisans, 31’i doktora olan 133’ü yani % 46.3’ ü nitel araştırma olarak tasarlanmıştır. Bunu 59’u yüksek lisans, 12’si doktora olan toplam 71’i yani %24.7’ si nicel araştırma olarak, 4’ü yüksek lisans, 4’ü doktora olan toplam 8’i yani % 2.7’ si ise karma araştırma yöntemi izlemiştir.

Tablo 2. Tezlerin Kullanılan Yönteme ve Program Türüne Göre Dağılımı

Tez Program Türü

<u>Tercih Edilen Yöntem</u>	<u>Yüksek Lisans</u>		<u>Doktora</u>		<u>Toplam</u>	
	n	%	n	%	n	%
Literatür İnceleme	64	27.9	11	18.9	75	26.1
Nitel Araştırma	102	44.5	31	53.4	133	46.3
Nicel Araştırma	59	25.7	12	20.6	71	24.7
Karma Araştırma	4	1.7	4	6.9	8	2.7
Toplam	229	100	58	100	287	100

Din eğitimi konu alan lisansüstü tezlerin yöntemine göre dağılımlarını gösteren tablo 2 değerlendirildiğinde, 2015-2021 yılları arasındaki 7 yıllık sürede yapılan lisansüstü tezlerde 75 literatür tarama, 133 nitel araştırma, 71 nicel araştırma, 8 karma araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nitel yöntemi kullanan yüksek lisans tezlerinin sayısı 102 olup bunların 29'u doküman inceleme, 29'u gözlem-görüşme- mülakat, 18'i durum çalışması, 2'si alan araştırması, 16'sı tarama (belgesel, betimsel, içerik çözümleme), 5'i fenomenoloji, 1'i örnek olay, 1'i eser inceleme, 1'i olgu bilimsel desene dayanmaktadır. Nicel yöntemi kullanan yüksek lisans tez sayısı 59 olup 34'ü anket, 20'si tarama (betimsel, ilişkisel), 6'sı deneysel, 1'i nedensel karşılaştırma deseni olarak tercih edilmiştir. Karma yöntem olan nicel ve nitel desenlerin birlikte kullanıldığı yüksek lisans tezlerinin sayısı 4'tür. Nitel araştırma yöntemini kullanan doktora tezlerinin sayısı 31 olup bunların 9'u doküman inceleme, 7'si gözlem- görüşme- mülakat, 6'sı durum çalışması, 2'si alan araştırma, 4'ü tarama (betimsel, içerik çözümleme), 1'i örnek olay, 1'i analitik çalışma, 1'i yorumlayıcı yaklaşım deseni olarak tercih edilmiştir. Nicel araştırma yöntemini kullanan doktora tez sayısı 12'dir. Bunların 4'ü anket, 7'si tarama (betimsel, ilişkisel), 1'i deneysel desen olarak tercih edilmiştir. Doktora tez çalışmalarında da karma araştırma yöntemini kullanan tez sayısı 4'tür.

Günümüzde din eğitimi çalışmalarında, uygulamaya dayalı araştırma yaklaşımları daha fazla önem kazanıp tercih edilmektedir. Bunun sebebi kuramsal yaklaşımın problemlere etkin çareler sunmakta eksikliğini anlaşılmasına ek olarak amprik araştırma yaklaşımının ilahiyat/ din eğitimi alanıyla buluşmasının gecikmesi gösterilebilir (Güneş, 2018b: 192). Öyle ki, son senelerde çoğalan amprik araştırma yaklaşımıyla, mevcut araştırma problemlerinin ortaya konması ve bu problemlere etkin çözümler üretilmesi bakımından katkılar sağladığı ileri sürülebilir (Çanakçı, 2020: 297).

Korkmaz (2010), tarafından yapılan Kur'an kursları konulu lisansüstü tezlerin incelendiği çalışmada, sırasıyla kullanılan yöntemler, nicel araştırma, teorik/kuramsal araştırma tercih edilip nitel araştırma yöntemi bulunmamakta, karma araştırma yönteminin ise yeni tercih edilmeye başlandığı görülmektedir

(Korkmaz, 2010: 161). Türkan (2015), tarafından yapılan 1996-2009 yılları arası lisansüstü tezlerin incelendiği çalışmada, lisansüstü tezlerde en fazla tercih edilen yöntemler sırasıyla, doküman inceleme, alan araştırma ve literatür tarama yöntemleridir (Türkan, 2015: 43-44). Yine Yorulmaz (2016), tarafından yapılan 1954-2015 yılları arasında yapılmış lisansüstü tezlerin analiz edildiği çalışmada, din eğitimi alanında en fazla kullanılan yöntemler sırasıyla literatür tarama, nicel araştırma ve nitel araştırma olmuştur (Yorulmaz, 2016: 41-62). Çanakçı (2002), tarafından yapılan 1986-2019 yılları arasında din eğitimi başlıklı lisansüstü tezlerin incelendiği çalışmada, lisansüstü tezlerde en çok kullanılan yöntemler sırasıyla, literatür tarama, nicel araştırma, nitel araştırma ve karma araştırmadır (Çanakçı, 2020:296). Din eğitimi alanında 2015-2021 yılları arasında yapılmış yüksek lisans ve doktora tezlerinde tercih edilen yöntem dağılımlarının belirtildiği Tablo 2 incelendiğinde en fazla kullanılan yöntemin nitel araştırma, literatür tarama, nicel araştırma ve karma araştırma şeklinde sıralandığı görülmektedir

Bu sonuçlar bulgularımızla kıyaslandığında son yıllarda uygulamalı araştırma yaklaşımlarının; nitel araştırma, nicel araştırma ve karma araştırma yöntemlerinden daha fazla yer bulduğu görüşünü desteklemektedir.

Tablo 3. Tezlerin Konularına ve Program Türüne Göre Dağılımı

Tez Program Türü

<u>Tez Konusu</u>	<u>Yüksek Lisans</u>		<u>Doktora</u>		<u>Toplam</u>	
	n	%	n	%	n	%
Din Eğitimi Tarihi	7	3.0	4	6.9	11	3.8
Yaygın Din Eğitimi	35	15.2	9	15.5	44	15.3
Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi, Ders Öğretmenleri ve Görüşleri, Ders Kitapları	21	9.1	3	5.1	24	8.3
Seçmeli Dersler	11	4.8		0.0	11	3.8
Alevilik	2	0.8		0.0	2	0.7
İmam Hatip Okulları	17	7.4	3	5.1	20	6.9
Değerler Eğitimi	14	6.1	3	5.1	17	5.9

Karşılaştırmalı Din Eğitimi	22	9.6	11	18.9	33	11.5
Eser/Kişi İnceleme	30	13.1	5	8.6	35	12.2
Kur'an Merkezli Kavram ve Sure Öğretimi	19	8.3	6	10.3	25	8.7
Din eğitimi ve Öğretimi Yaklaşım/Yöntem/Model	10	4.3	5	8.6	15	5.2
Yüksek Din Öğretimi	8	3.4	3	5.1	11	3.8
Diğer	33	14.4	6	10.3	39	13.5
Toplam	229	100	58	100	287	100

Buna göre konu dağılımına bakımından en fazla yaygın din eğitimi (n= 44, % 15.3) konusunda çalışılmıştır. Devamında sıra ile diğer (n= 39, % 13.5), eser/ kişi inceleme (n=35, % 12.20), karşılaştırmalı din eğitimi (n=33, % 11.5), Kur'an merkezli kavram ve sure öğretimi (n=25, % 8.7), din kültürü ve ahlak bilgisi dersi, ders öğretmenleri ve görüşleri, ders kitapları (n= 24, % 8.3), imam hatip okulları (n=20, % 6.9), değerler eğitimi (n= 17, 5.9), din eğitimi ve öğretimi yaklaşım/ yöntem/ model (n=15, %5.2), seçmeli dersler (n=11, 3.8), yüksek din öğretimi (n= 11, % 3.8), din eğitimi tarihi (11= 7, % 3.8) konularında çalışmalar yapılmıştır. Din eğitimi konulu lisansüstü tezler konu dağılımında en az ise, alevilik (n=2, % 0.7) konusunda çalışma yapılmıştır.

Tablo 3'te tezlerin konularına ve program dağılımına göre dağılımı incelendiğinde yüksek lisans tezlerinin %15.2'si (n=35), doktora tezlerinin %15.5'i (n=9) yaygın din eğitimi konusundadır. Sonra sırayla, yüksek lisans tezlerinin % 14.4'ü (n=33), doktora tezlerinin % 10.3'ü (n=6) diğer, yüksek lisans tezlerinin % 13.10'u doktora tezlerinin %8.62'si (n=5) eser/ kişi inceleme, yüksek lisans tezlerinin % 9.6'sı (n=22), doktora tezlerinin % 18.9'u (n=11) karşılaştırmalı din eğitimi, yüksek lisans tezlerinin % 8.3'ü (n=19), doktora tezlerinin % 10.3'ü (n=6) Kur'an merkezli kavram ve sure öğretimi, yüksek lisans tezlerinin % 9.1'i (n= 21), doktora tezlerinin % 5.1'i (n=) din kültürü ve ahlak bilgisi dersi, ders öğretmenleri ve görüşleri, ders kitapları, yüksek lisans tezlerinin % 7.4'ü (n=17), doktora tezlerinin %5.1'i (n=3) imam hatip okulları, yüksek lisans tezlerinin % 6.1'i (n=14), doktora tezlerinin % 5.1'i (n=3) değerler eğitimi, yüksek lisans tezlerinin % 4.3'ü (n=10), doktora tezlerinin %8.6'sı (n=5) din eğitimi ve öğretimi yaklaşım/ yöntem/ model, yüksek lisans tezlerinin % 4.8'i (n= 11), doktora tezi % 0'ı (n=0) seçmeli dersler, yüksek lisans tezlerinin % 3.4'ü (n=8), doktora tezlerinin % 5.1'i (n=3) yüksek din öğretimi, yüksek lisans tezlerinin % 3 'ü (n=7), doktora tezlerinin % 6.9'u (n=4) din eğitimi tarihi, yüksek lisans tezlerinin % 0.8'i (n= 2), doktora tezlerinin % 0'ı (n=0) alevilik çalışmaları olarak belirlenmiştir.

Din eğitimi konulu lisansüstü çalışmaların bir kısmında yer alan konu sınıflandırmaları genellikle; örgün din eğitimi, yaygın din eğitimi, örgün ve yaygın din eğitimi ve diğer başlıkları şeklindedir (Tosun,

2009: 293-303, Türkan 2015; Yorulmaz 2016: 41-62, Acuner ve Türkan, 2016: 1334-1343, Çanakçı, 2020: 293). Bu çalışmada, konu sınıflandırması yapılırken genel başlıklar daha fazla detaylandırılmış; 12 başlık ve diğer başlığı ile toplam 13 başlık olarak sınıflandırılmıştır. Bu bağlamda çalışmada, örgün din eğitimine en fazla alt konuya sahip olması sebebiyle genel bir başlık olarak yer verilmemiş; alt başlıklarıyla detaylı olarak analiz edilmiştir. Bu zaman zarfında bazı çalışmaların, birkaç konu başlığı ile ilişkilendirilebileceği görülmüş fakat daha çok ilgili olduğu konu başlığı altında sınıflandırılmıştır. Bu nedenle en çok lisansüstü çalışmanın yapıldığı konu alanı yaygın din eğitimi olmuştur. Bu alanda Diyanet İşleri Başkanlığı kapsamındaki kurum ve görevlilerle ilgili çalışmaların sayı bakımından daha fazla olduğu görülmüştür. Kur'an kursları, 4-6 yaş grubu Kur'an kursları ve yaz Kur'an kursları, müfredat programı, müftü ve vaizlerin yeterlilikleri ve iş doyumları, camiler, hutbe ve vaazlar, dini yayınlar ve din hizmetleri ile birlikte kadınların eğitimi, çocukluk dönemi din eğitimi, yetişkin din eğitimi, gibi alt konu başlıkları yer almaktadır. Lisansüstü çalışmanın en çok yapıldığı konu alanlarından bir diğeri ise diğer konu başlığında olup din eğitimi alanında yapılan ancak yukarıdaki sınıflandırmaya uygun olmayan tezlerin yer aldığı konu başlığıdır. Bunlar, din eğitiminde din dili, Allah inancının gelişimi, inanç gelişimini etkileyen faktörler, dini danışmanlık eğitimi, ortaöğretim öğrencileri arasında yaygınlaşan ateizm ve deizm düşüncesini önlemede din eğitiminin önemi, ölümlülük bilinci, Bursa'da yaşayan Ahıska Türklerinde dini yaşantı ve din eğitimi, sağlık çalışanlarının palyatif bakım tecrübesinin manevi destek yönünden değerlendirilmesi, ihtida ve dine dönüş öykülerinde din eğitiminin yeri, ders kitabı olarak basılan watsapp hikayelerindeki dini ve ahlaki öğelere ilişkin içerik değerlendirmesi, Birgivi Vasiyetnamesi'nin din eğitimi açısından değerlendirilmesi gibi konular önemli konulardandır.

Eser / kişi incelemede; Kant, Zeynel Abidin Sarımurat, Tolstoy, Gazali, Nurettin Topçu, Cahit Zarifoğlu, Necip Fazıl Kısakürek, İbrahim Arvas, Erol Güngör, Peyami Safa, Mehmet Akif Ersoy görüşleri ve eserleri din eğitimi açısından incelenen şahsiyetler olarak ön plana çıkmaktadır. Karşılaştırmalı din eğitiminde; Kırgızistan, Sırbistan, Norveç, Finlandiya, Azerbaycan, Yunanistan, Arnavutluk, Somali gibi ülkelerde din eğitimi konularının incelendiği görülmektedir. Din kültürü ve ahlak bilgisi dersi, ders öğretmenleri ve görüşleri, ders kitapları konusunda; Din kültürü ve ahlak bilgisi derslerinin din/dinî okuryazarlık becerisine etkileri, Din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerinin alternatif ölçme ve değerlendirme tekniklerini kullanma düzeyleri ve karşılaştıkları problemler, ilköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 4. sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitaplarındaki hadis çevirilerinin öğrenci algı düzeylerine göre incelenmesi, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders öğretmenlerinin savaş ve barışa dair tutumları ve derslerinde barış eğitiminin yeri hakkındaki görüşleri, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersini ilk kez alan öğrencilerin karşılaştıkları problemlerin değerlendirilmesi gibi çalışmalar ön plana çıkmaktadır. Kur'an merkezli kavram ve sure öğretimi konusunda; pişmanlık, doğru düşünme, ahlak, niyet, şükür, tezkiye, alışkanlık, tolerans gibi kavramlar Kur'an ve din eğitimi açısından incelenen kavramlardan olup Yasin ve Meryem suresi din eğitimi açısından incelenen başlıca surelerden olduğu görülmüştür. İmam hatip okulları konusunda ise; imam hatip liselerinde okul kültürü algısı, on birinci sınıf Anadolu imam hatip lisesi öğrencilerinin beş vakit namazı öğrenme deneyimleri, imam hatip lisesi meslek dersleri öğretiminde öğretmenin rolü, imam hatip okulları müdürlerinin liderlik anlayışları gibi konular incelenen önemli konulardır.

Değerler eğitimi konusunda öne çıkan çalışma konuları ise; değerler eğitimi bağlamında İslam'da adalet kavramı, Asr-ı Saadet'te değerler eğitimi, sinemada değerler eğitimi, ailede değerler eğitimi, Nizamü'l-Mülk'ün Siyasetnamesi'nde değerler eğitimi gibi konulardır. Seçmeli dersler konusunda; Hz. Muhammed'in Hayatı dersi 10. sınıf müfredat programının kavram haritası ile işlenişi, ortaokul seçmeli din derslerinin öğretmen, öğrenci ve veli görüşleri ile değerlendirilmesi, ortaokul seçmeli dersler hakkında velilerin beklentileri ve memnuniyet düzeyleri, ortaokulda seçmeli din derslerinin öğrenci görüşleri doğrultusunda değerlendirilmesi, Peygamberimizin Hayatı dersi öğretim programları ve ders kitaplarının incelenmesi, ortaöğretim okullarında seçmeli Kur'an-ı Kerim dersiyle ilgili öğrencilerin görüşleri gibi konular incelenen önemli konulardandır. Din eğitimi ve öğretimi yaklaşım / yöntem / model konusunda; teolojik din eğitimi yaklaşımı, din öğretimi modelleri ve mezhepler üstü bir program tasarımının özellikleri, montessori eğitim sistemi ve İslam eğitim sisteminin karşılaştırılması gibi konular önemli konulardandır.

Yüksek din öğretimi konusunda çalışılan konuların başında; öğrenci ve öğretim elemanlarının görüşlerine göre ilahiyat lisans programının hedeflerinin değerlendirilmesi, öğrencilere göre ilahiyat fakültelerinde kelim öğretimi, ilahiyat fakültesi öğretim üyelerinin Türkiye'de yüksek din öğretimi programları hakkındaki görüşleri, ilahiyat lisans tamamlama (İLİTAM) programına ilişkin öğrenci görüşleri gibi konular gelmektedir. Alevilik konusunda ise; Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi öğretim programında yer alan Alevilik ile ilgili bilgiler konusunda öğrencileri görüşleri, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitaplarında yer alan Alevilik- Bektaşilik konularına ilişkin Alevi- Bektaşilerin değerlendirmeleri konularının çalışıldığı görülmektedir.

Buna göre konu dağılımı kapsamında yoğunluk olan alanlarla birlikte yeteri kadar çalışmanın yapılmadığı alanlar da gözlenmiştir. Bunların başında, yaygın din eğitiminin önemli konularından biri olan medya ile ilgili çalışmalar gelmektedir. Bunu, seçmeli dersler, yükseköğretim, imam hatip okulları, din eğitimi ve öğretimi yaklaşım/ yöntem/ modelleri takip etmektedir. Din eğitimi bilim dalında en az lisansüstü çalışmanın yapıldığı alan ise Alevilik konusudur.

Çalışmada elde edilen bulgularla, benzer çalışmaların bazı bulguları karşılaştırıldığında; ilk sırada örgün din eğitiminin, ikinci sırada ise yaygın din eğitiminin geldiği görülmüştür (Çanakçı, 20020: 293; Acuner ve Türkan, 2016: 1337-1338; Yorulmaz 2016: 50-54). Örgün din eğitiminde en fazla yönelimin olduğu konu, ilköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi olurken, yaygın din eğitiminde din görevlileri ve Diyanet İşleri Başkanlığı'na bağlı kurumlar olmuştur (Türkan, 2015: 58-85; Yorulmaz, 2016: 50-52; Acuner ve Türkan: 2016: 1337-1342). Bu noktada elde edilen veriler bu çalışmanın ulaştığı bulgularla benzerlik göstermektedir. Bunlarla birlikte son yıllarda yapılmış lisansüstü tezler incelendiğinde, okul öncesi din eğitimi, kadınların eğitimi, diğer ülkelerde din eğitimi konularına bir yönelim olduğu söylenebilir.

Tablo 4. Tezlerin Üniversitelere ve Program Türüne Göre Dağılımı

<u>Üniversite</u>	<u>Tez Program Türü</u>					
	<u>Yüksek Lisans</u>		<u>Doktora</u>		<u>Toplam</u>	
	n	%	n	%	n	%
Ağrı İbrahim Çeçen Ü.	5	2.1		0.0	5	1.7
Amasya Ü.	1	0.4		0.0	1	0.3
Ankara Ü.	11	4.8	15	25.8	26	9.0
Atatürk Ü.	2	0.8		0.0	2	0.7
Bolu Abant İzzet Baysal Ü.	1	0.4		0.0	1	0.3
Cumhuriyet Ü.	10	4.3	4	6.9	14	4.8
Çanakkale Onsekiz Mart Ü.	1	0.4		0.0	1	0.3
Çukurova Ü.	1	0.4		0.0	1	0.3
Dicle Ü.	12	5.2		0.0	12	4.1
Dokuz Eylül Ü.	6	2.6	1	1.7	7	2.4
Erciyes Ü.	10	4.3	1	1.7	11	3.8
Eskişehir Osmangazi Ü.	2	0.8		0.0	2	0.7
Fırat Ü.	2	0.8		0.0	2	0.7
Gaziantep Ü.	2	0.8		0.0	2	0.7
Gaziosmanpaşa Ü.	5	2.1		0.0	5	1.7
Harran Ü.	1	0.4		0.0	1	0.3
İnönü Ü.	6	2.6		0.0	6	2.0
İstanbul Ü.	2	0.8	2	3.4	4	1.3

Kahraman Maraş Sütçü İmam Ü.	1	0.4		0.0	1	0.3
Kastamonu Ü.	1	0.4		0.0	1	0.3
Marmara Ü.	41	17.9	17	29.3	58	20.2
Necmettin Erbakan Ü.	37	16.1	8	13.7	45	15.6
Ondokuz Mayıs Ü.	2	0.8	1	1.7	3	1.0
Sakarya Ü.	3	1.3	2	3.4	5	1.7
Süleyman Demirel Ü.	6	2.6	1	1.7	7	2.4
Uludağ Ü.	35	15.2	6	10.3	41	14.2
Yıldırım Beyazıt Ü.	2	0.8		0.0	2	0.7
Yüzüncü Yıl Ü.	21	9.1		0.0	21	7.3
Toplam	229	100	58	100	287	100

Tablo 4'ün verilerine göre, 2015 -2021 yılları arasını kapsayan yaklaşık 7 yıllık zaman diliminde, din eğitimi konulu lisansüstü çalışmanın en fazla Marmara Üniversitesi bünyesinde yapıldığı görülmektedir. Bakıldığında, Marmara Üniversitesi'nde 41 yüksek lisans, 17 doktora çalışması olan 58 lisansüstü çalışması (20.2) yapılmıştır. Bu üniversiteyi, 37 yüksek lisans, 8 doktora tezi olan 45 lisansüstü çalışması (15.6) ile Necmettin Erbakan Üniversitesi; 35 yüksek lisans, 6 doktora tezi olan 41 lisansüstü çalışması (14.2) ile Uludağ Üniversitesi izlemektedir. Yine 11 yüksek lisans, 15 doktora olan 26 lisansüstü çalışması (9) ile Ankara Üniversitesi de ilk sıralarda yer almaktadır. Amasya Üniversitesi (0.3), Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi (0.3), Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi (0,3), Çukurova Üniversitesi (0,3), Harran Üniversitesi (0.3), Kahraman Maraş Sütçü İmam Üniversitesi (0.3), Kastamonu Üniversitesi'nin (0.3), ise sadece 1 tez tamamlanmış olmaları nedeniyle en son sırada yer aldıkları görülmektedir.

Bu bağlamda lisansüstü çalışmalarda ön plana çıkan üniversitelerin, Marmara, Necmettin Erbakan, Uludağ ve Ankara Üniversiteleri olduğu görülmüştür. Amasya, Bolu Abant İzzet Baysal, Çanakkale Onsekiz Mart, Çukurova, Harran, Kahraman Maraş Sütçü İmam, Kastamonu Üniversiteleri ise bünyelerinde en az çalışmanın yapıldığı üniversiteler olmuşlardır. Buna ilişkin; Ankara, Marmara, Necmettin Erbakan, Uludağ Üniversitelerinin köklü bir geçmişe, deneyime, kültüre ve akademik birikime sahip olması, akademik kadronun çeşitliliği ve yeterliliği, bu üniversitelerin buldukları şehrin nüfus yoğunluğu ve imkanları ile öğrencilerin tercih etmesi gibi nedenlerin bu sonuçta etkisi

olduğu söylenebilir. Buna karşın sayı bakımından en az çalışmaların yapıldığı üniversitelere bakıldığında, çoğunlukla yeni açılmış ve lisansüstü eğitime yeni başlamış üniversiteler oluşu, akademik kadro yetersizliği, şehrin imkanları noktasında yetersizliğinin öğrenci tercihlerine olumsuz yansımaları gibi sebeplerin bu sonuçta etkili olduğu söylenebilir.

2015 yılında Türkan, 2016 yılında Acuner ve Türkan, Yorulmaz, 2020 yılında Çanakçı da din eğitimi alanındaki lisansüstü çalışmalarla ilgili yaptığı araştırmasında aynı bulgulara ulaşmışlardır. Bu çalışmalarda da Marmara Üniversitesi'nin ilk sırada olduğu görülmektedir (Türkan, 2015: 34 -35, Acuner ve Türkan, 2016: 1334-1343, Yorulmaz, 2016: 41-62, Çanakçı, 2020: 290-291). Çanakçı'nın çalışması 2019 yılının Temmuz/Ağustos aylarıyla sınırlıdır. Öyle ki üzerinden geçen 2 yılda sonuçlarda fazla bir değişiklik olmadığını göstermektedir.

Sonuç

Türkiye'de bağımsız bir disiplin olarak doğuşu Batı ülkelerine göre epey gecikmiş olmasına rağmen Din Eğitimi Bilimine ilginin arttığı gözlemlenmektedir. Bu alanda yapılan bilimsel çalışmalarda hızlı artış, bunu ortaya koymaktadır. Türkiye'de 2015-2021 yılları arasında tamamlanmış din eğitimi konulu yüksek lisans ve doktora tez çalışmalarının analiz edildiği bu çalışmada, 229'u yüksek lisans, 58'i doktora olan toplam 287 tez çalışması tespit edilmiş ve incelenip analiz edilmiştir.

Çalışmada, ele alınan lisansüstü tezlerin %80'i yüksek lisans, %20'si doktora çalışmasıdır. Doktora çalışmalarının oranı düşük olmakla birlikte son yıllarda ivme kazandığı görülmüştür. Ayrıca 2019 yılı; 88'i yüksek lisans, 14'ü doktora çalışması olan toplam 102 lisansüstü çalışması yapılarak en çok lisansüstü çalışmanın yapıldığı yıl olarak tespit edilmiştir. 2020 yılında ise; 37'si yüksek lisans, 6'sı doktora çalışması olmak üzere 43 lisansüstü çalışma yapılmıştır. Bu çalışmanın yapıldığı Temmuz 2021 dönemi itibarıyla, yılın ilk yarısında yapılan çalışmaların 10'u yüksek lisans, 4'ü doktora çalışması olan toplam 14 lisansüstü çalışmanın tamamlandığı görülmüştür. Bu hızlı düşüş, tüm dünyayı etkisi altına alan pandemi sürecinin etkisiyle olabileceği gibi asıl nedenin ortaya çıkmasına yönelik yeni araştırmalara ihtiyaç duyulmaktadır.

Lisansüstü çalışmalarda kullanılan yöntemlerle ilgili bulgular incelendiğinde, lisansüstü çalışmalarda en çok nitel çalışmaların tercih edildiği görülmüştür. Bunu literatür inceleme, nicel araştırma ve karma araştırma takip etmiştir. Yöntem konusunda, sosyal bilimler ve eğitim bilimleri alanında son yıllarda dünya ve ülkemizde nitel araştırma yöntemine yönelimin arttığı görülmektedir. Bu yönelim din eğitimi alanında da görülen olumlu bir durumdur. Benzer şekilde meydana gelen gelişmelerin etkisiyle karma yöntemde de son yıllarda artış görülmektedir. Nicel ve nitel yöntemlerin birlikte kullanıldığı karma yöntem ile güvenilirliği ve geçerliği yüksek araştırmalar yapma imkânı sağlanabilir.

Lisansüstü çalışmalar konu sınıflandırması yönünden analiz edildiğinde, konu çeşitliliği epey geniş bir alanı kapsamaktadır. Bu bağlamda en fazla çalışma yapılan konu alanı yaygın din eğitimi olmuştur. Devamında din eğitimi alanında belirlenmiş olan sınıflandırmaya uygun olmayan konuların ele alındığı diğer konular gelmektedir. Bunu, eser/ kişi inceleme, karşılaştırmalı din eğitimi, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi, ders öğretmenleri ve görüşleri, ders kitapları, Kur'an merkezli kavram ve sure öğretimi,

imam hatip okulları, değerler eğitimi, seçmeli dersler, din eğitimi ve öğretimi yaklaşım/ yöntem/ model, yüksek din öğretimi, din eğitimi tarihi, Alevilik konularının takip ettiği görülmüştür.

Lisansüstü çalışmalar yapıldığı üniversitelere göre analiz edildiğinde, 41'i yüksek lisans, 17'si doktora çalışması olmak üzere 58 lisansüstü tez çalışması ile en fazla çalışmanın Marmara Üniversitesi'nde yapıldığı görülmüştür. Bu sırayı, Necmettin Erbakan Üniversitesi (n=45) ve Uludağ Üniversitesi (n=41) takip etmektedir. Yapılan lisansüstü çalışmaların daha çok Türkiye'nin merkezi ve büyük üniversitelerinde yapıldığı tespit edilmiştir. Buna karşın lisansüstü çalışmaların az olduğu üniversiteler incelendiğinde, yeni kurulan ve lisansüstü programa yeni başlamış üniversiteler olduğu, akademik kadro yetersizliği ve üniversitenin olduğu şehrin imkânlarının sınırlılığı gibi etkenler sonucu öğrencilerin lisansüstü eğitim için bu üniversiteleri talep etmediği görülmüştür.

Çalışmada, konu dağılımı kapsamında yoğunluk olan alanlarla birlikte yeteri kadar çalışmanın yapılmadığı alanlar da gözlenmiştir. Bunların başında, yaygın din eğitiminin önemli konularından biri olan medya ile ilgili çalışmalar gelmektedir. Bunu, seçmeli dersler, yükseköğretim, imam hatip okulları, din eğitimi ve öğretimi yaklaşım/ yöntem/ modelleri takip etmektedir. En az lisansüstü çalışmanın yapıldığı alan ise Alevilik konusudur. Son yıllarda farklı disiplinlerde sık karşılaşılan çoğulculuk olgusu ve bu olgunun eğitim ve din eğitimine etkileri noktasında, Alevilik konusunun doğru şekilde anlaşılıp konuya yansız bir tavır takınılması, herkese hitap eden bir din anlayışı için önem arz etmektedir. Bunun için de objektif verilere dayalı alan daha detaylı çalışmalarına ihtiyaç duyulmaktadır.

Son olarak, ileri teknolojinin bir sonucu olan ve son zamanlarda yaptıkları ve yapabilecekleri ile insanlık tarihini ve gidişatını kökten değiştireceği öngörülen yapay zeka, metaverse gibi dijital teknolojilerinin din eğitimine yansımaları konusunda yapılan çalışmaların sayısının sınırlı olduğu görülmektedir. Yine Türkiye'de bugüne kadar farklı alanlarda LGBT bireyler ve eşcinsellik ile ilgili birçok çalışmalar yapılmış olmasına karşın, din eğitimi ile eşcinsellik konularını birlikte irdeleyen çalışmalar sayı bakımından oldukça sınırlıdır. Ayrıca son yıllarda Türkiye'de eskiye göre deizm eksenli söylem, tartışma ve yayınların gündemi meşgul ettiği bilinmektedir. Bununla beraber Türkiye'de deizme eğilimin hangi boyutta olduğunu ortaya koyan bilimsel araştırmalar yok denilecek kadar azdır. Bu konularda yapılacak çalışmalar, hem teknolojiyi yakalamak hem de günceli takip etmek bakımından Din Eğitimi Bilimini daha güçlü bir noktaya taşıyacaktır.

Çıkar Çatışması Beyanı

“2015-2021 Yılları Arasında Din Eğitimi Alanına Dair Lisansüstü Tezleri Üzerine Bir Analiz” başlıklı makalemiz ile ilgili herhangi bir kurum, kuruluş, kişi ile mali çıkar çatışması yoktur ve yazarlar arasında da herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Kaynakça

Acuner, H. Y. ve Türkan, M. (2016). Türkiye'de Din Eğitimi Alanında Yapılan Lisansüstü Çalışmaların Konu Yönelimleri. *Uluslararası Sosyal Araştırma Dergisi*, 9 (43): 1334-1343.

Akbulut, İ.H., Şahin, Ç., Çepni, S. (2013). Doktora Tez Sürecine Karşılaşılan Problemlerin Belirlenmesi: Eğitim Fakültesi Örneği. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20 (2013):

- Aşıkoğlu, N. (1994). "Din Eğitimi Biliminin Türkiye'de Bağımsız Bir Bilimsel Disiplin Olarak Doğuşu ve Gelişimi" *Diyanet İlmi Dergi* 30/3, 85-92.
- Baş, G. ve Beyhan, Ö. (2012). "Türkiye'de Değerler Eğitimi Konusunda Yapılmış Lisansüstü Tezlerin Farklı Değişkenler Açısından Değerlendirilmesi". *Değerler Eğitimi*. 10 (24): 55-70.
- Cebeci, S. (2005). *Din Eğitimi Bilimi ve Türkiye'de Din Eğitimi*. İstanbul: Akçağ Yayınları
- Çanakçı, A. A. (2020). Türkiye'de Yapılan Din Eğitimi Başlıklı Yüksek Lisans ve Doktora Tezleri Üzerine Bir Analiz. *The journal of Academic Social Science Studies*, 13 (79) : 277- 306. Coştu, K. (2015). *1924-1949 Yılları Arasında Din Eğitime Yönelik Yayınlanan Eserlerin Değerlendirilmesi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Coştu, Y. (2006). "O.M.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalında Tamamlanmış Lisansüstü Tezler Üzerine Bir Araştırma". *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 22 (22): 231-233.
- Elbir, B.,Bağcı, C. (2013). "Değerler Eğitimi Üzerine Yapılmış Lisansüstü Düzeyindeki Çalışmaların Değerlendirilmesi". *International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*. 8 (1): 1321-1333.
- Erünsal, İ. E., Ülker, M. B. ve Çardaklı, F. (2012). *İlahiyat Fakülteleri Tezler Kataloğu*, İstanbul: İSAM.
- Güneş, A. (2018a). Türkiye'de İlahiyat Fakülteleri Tarafından Yayınlanan Dergilerde Yer Alan Din Eğitimi Konulu Makaleler Üzerine Bir Analiz. *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi* 22 (3): 1537-1561.
- Güneş, A. (2018b). Türkiye'de İlahiyat Fakültesi Dergileri Dışında Yayınlanan Dergilerde Yer Alan Din Eğitimi Konulu Makaleler Üzerine Bir Analiz. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 18 (3): 175-200.
- Katılmış, A., Çelik, H. ve Kop, Y. (2013). "Türkiye'de Yüksek Lisans Öğreniminde Yaşanan Sorunlar: Sosyal Bilimler Öğretmenliği Örneği". *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, c. 12, sy.1, s. 117.
- Kayadibi, F., Başkurt, İ. ve Furat, A.Ş. (2008). *Cumhuriyet Dönemi Din Eğitimi Literatürü (1923-2007)*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Rektörlük.
- Kaymakcan, R. ve Ünsal, B. (2004). "İlahiyat Fakülteleri Dergilerinde Yayımlanan Din Eğitimi Konulu Makaleler Üzerine Bir Değerlendirme". *Değerler Eğitimi Dergisi*, c. 2, sy. 6, s. 51-59.
- Kızılabdullah, Y. (2009). İlahiyat Fakültelerinin Kuruluşundan Bugüne Din Eğitimi Bilimi Alanında Yapılan Çalışmalar Üzerine Bir Değerlendirme, *Türk Bilimsel Derlemeler Dergisi* 2/1, 305-314.
- Korkmaz, M. (2010).Kur'an Kurslarını Konu Edinen Tezler Üzerine Bir İnceleme. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 8 (19): 151-176.
- Lipsey, M. ve Wilson, D. (2000). *Practical meta-analysis*. Londra: Sage Publication.
- Nazıroğlu, B. (2006). *Türkiye'de Din Eğitimiyle İlgili Olarak Yapılan Çalışmalar -Bir Din Eğitimi Bibliyografyası Denemesi-* (Basılmamış Seminer Çalışması), Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Okumuş, N. K. (2014). “Milli Eğitim Bakanlığı Din Öğretimi Genel Müdürlüğü’nün Çıkarılmış Olduğu ‘Din Öğretimi Dergisi’ Bağlamında Kısa Bir Fihrist Denemesi”. *Kelam Araştırmaları*, c. 12, s.1, ss. 109-112.
- Öcal, M. (2008). “Türkiye’de Din Eğitimi Tarihi Literatürü”. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, c. 6, sy. 12, ss. 409-429.
- Tosun, C. (2009). Bir Anabilim Dalı Olarak Türkiye’de Din Eğitiminin Doğuşu, Gelişmesi ve Alanına Katkıları. *Türk Bilimsel Derlemeler Dergisi* 2(1): 293- 303.
- Tosun, C. (2012). *Din Eğitimi Bilimine Giriş*, 7.Baskı. Ankara: Pegem Akademi.
- Türkan, M. (2015). *Türkiye’de Din Eğitimi Alanında Yapılan Lisansüstü Çalışmaların İçerik ve Yöntem Açısından İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Rize.
- Türkiye Yükseköğretim Ulusal Yeterlikler Çerçevesi (TYUYÇ) Ara Raporu-1 (2009)*.
- Usta, M. (1984). *Cumhuriyet Döneminde Türkiye Üniversitelerinde Din Eğitimi ve İlahiyat Sahasında Yapılan Lisansüstü Tezler ve Bunların Eğitim Açısından Değerlendirilmesi* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yıldız, A. ve Koçyiğit T. (2002). *İlahiyat Fakülteleri Dergileri Makale ve Yazarlar Fihristi (1952-2002)* (1. Baskı), Ankara: Ankara Okulu.
- Yorulmaz, B. (2016). Türkiye’de Din Eğitimi Alanında Yapılan Lisansüstü Çalışmalar Hakkında Genel Bir Değerlendirme. *Marmara Üniversitesi Öneri Dergisi*, 12(46): 41-62.
- <http://www.divinity.ankara.edu.tr/din-egitimi/>

Extended Abstract

In graduate education and graduate religious education, it is very important that they have the knowledge of the branch of science and access the existing accumulation in order to recognize and know the field, create new research problems as a result of this and prevent researchers from getting lost among the many studies they will carry out in their research in religious education. In this context, the increase and acceleration of the studies in the field of religious education in recent years have led to the emergence of scientific products such as a large number of theses, book articles, and papers that contribute to the field. It is very important to be able to reach this accumulation in the field quickly and easily and to look at the field holistically. In this respect, both bibliographic studies with imprint information and compilation studies involving subjects have gained great importance.

In this study, between 2015 and 2021, master theses on religious education in Turkey were examined in terms of different variables such as genre, year, university, method, and subject. The database of the National Thesis Centre of the Higher Education Publication and Documentation Department was used. The graduate studies on religious education examined and analyzed in the study archived by the Publication and Documentation Department of the Council of Higher Education, accessed from this database cover a period of approximately 7 years from 2015 to 2021.

Meta-analysis methods were used in accordance with the form of this study. Meta-analysis is a scanning method that is used in scientific research. This study is to present the postgraduate studies in the field of religious education within a holistic approach and to give all it may concern the points in which program types and universities take place, on which subject they concentrate and which method is preferred.

This study is to present the postgraduate studies in the field of religious education within a holistic approach and to give all it may concern the points in which program types and universities take place, on which subject they concentrate and which method is preferred; it aims to guide researchers for their future studies. In the study, it was observed that there were 287 graduate studies registered in the National Thesis Centre database of the Department of Publication and Documentation of the Turkish Higher Education Board. While 277 of these studies are registered in the Department of Religious Education, 10 are postgraduate studies on religious education, which are determined by selecting "education and training" subjects in the Department of Philosophy and Religious Sciences. 229 masters and 58 doctoral thesis studies were examined and evaluated in the frame. As a result of the research, "master's" according to the program type variable, "qualitative research" according to the method variable, "widespread religious education" according to the subject variable, "Marmara University" according to the university variable comes to the forefront in graduate studies. However, in recent years, it has been seen that applied research approaches in terms of new subject orientations and methods have accelerated graduate studies on religious education despite some deficiencies.

Finally, it is seen that the number of studies on the reflections of digital technologies such as artificial intelligence and metaverse, which are a result of advanced technology and foreseen to radically change the history and course of humanity with what they have done and can do recently, on religious education is limited. Although many studies on LGBT people and homosexuality have been carried out in different fields in Turkey so far, the studies that examine religious education and homosexuality issues together are quite limited in terms of numbers. In addition, it is known that in recent years, deism-oriented discourses, discussions, and publications have occupied the agenda in Turkey compared to the past. However, there are few scientific types of research that reveal the extent of the tendency to deism in Turkey. It has been seen that the studies to be carried out on these issues will carry the Science of Religious Education to a stronger point both in terms of catching up with the technology and following the current situation.